

„TŪKSTANTMEČIO MOKYKLŲ“ PROGRAMA ĮTRAUKUSIS UGDYMAS/KULTŪRINIS UGDYMAS

TINKLALAIDĖ+REKOMENDACIJA nr. 7

Epizodo tema: „Įtraukti per ryšį: kodėl taip svarbu kūrybiškumas?“

Paskutinėje šių mokslo metų tinklalaidėje „[Įtraukti per ryšį: kodėl taip svarbu kūrybiškumas?](#)“ kalbamės apie įtraukiojo ir kultūrinio ugdymo sąsajas, didžiausią dėmesį sutelkdami šokio-judesio praktikoms.

Tinklalaidėje diskutavo ir dalinosi patirtimi:

- **dr. Birutė Banevičiūtė** – choreografė, šokio teatro „Dansema“ meno vadovė, socialinių mokslų daktarė, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos docentė, Teatrų vaikams ir jaunimui asociacijos ASITEŽAS Valdybos pirmininkė.
- **Giedrė Subotinaitė** – šokio teatro „Dansema“ direktorė, šokėja, choreografė, pedagogė ir Vilniaus Šilo ugdymo centro neformaliojo ugdymo šokio mokytoja.
- **Karolina Zakaruskaitė** – įtraukiojo ugdymo ekspertė „Tūkstantmečio mokyklų“ programoje, VšĮ „Rūpestinga kultūra“ įkūrėja, Psichikos sveikatos menų festivalio „Ryšiai“ organizatorė.
- **Viktorija Urbonaitė** – tinklalaidės vedėja ir moderatorė.

Moksliniais tyrimais įrodyta, kad kultūrinis ugdymas turi naudą mokinių akademiniam pasiekimams, dėmesio sutelkimui, saviraiškai, socialiam elgesiui, kalbos vystymuisi, skaitymo įgūdžių plėtrai. Teatro, šokio, dailės, literatūros ir kitų kultūros bei meno krypčių veiklos gali sumažinti emocinį kalbos sunkumą poveikį, sumažinti nerimo raišką. Be to, kultūrinis ugdymas suteikia naujų priemonių individualiems ugdymosi poreikiams pažinti ir atliepti. Bendras dėl negalios ar kitų priežasčių kylančių individualių poreikių turinčių ir neturinčių mokinių dalyvavimas kultūrinėse veiklose skatina pažinimą, keičia neigiamas nuostatas, skatina emocijų atpažinimą tarp bendraamžių ir prisideda prie patyčių prevencijos. Taigi, kultūrinio ugdymo metodai yra vertingi kaip vieni iš įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo būdų.

Kita vertus, kultūrinio ugdymo įtraukumas nėra savaiminis – tam aktualus planingas mokinių poreikių įsivertinimas, prieinamumo didinimo ir barjerų šalinimo bei reikalingos pagalbos planavimas.

Tinklaidėje ir ją lydinčiose rekomendacijose nagrinėjame šias temas:

- žinių kūrimas įtraukiojo ir kultūrinio ugdymo (šokio) kontekste;
- individualių poreikių atpažinimas ir barjerų įveika kultūrinio ugdymo (šokio) procese, siekiant didinti jo prieinamumą ir įtraukumą; kinestetinis

komunikavimas, pripažįstant kiekvieno kūno, judėjimo ir mąstymo savitumus; dalyvavimas procese ir kūrybinio rezultato sukūrimas;

- gerųjų įtraukiojo ugdymo praktikų perdavimas iš specialiosiose mokyklose sukauptų žinių į bendrojo ugdymo mokyklas, dirbant su negalia turinčiais mokiniais (-ėmis) bendroje klasėje.

Rekomendacijos

Rekomendacijas parengė: dr. Birutė Banevičiūtė, Giedrė Subotinaite, Karolina Zakarauskaitė, Indrė Širvinskaitė.

Ugdantis bendravimas meninėje įtrauktyje: mokinio ir mokytojo sąveika negalios kontekste

Mokinių ir mokytojų sąveika

Švietimas Lietuvoje jau daugiau nei trisdešimt metų, nuo pat Nepriklausomybės paskelbimo, juda link pažangių ugdymo paradigmu įkūnijimo praktikoje. Tačiau, kaip teigia edukologai (-ės), tyrinėjantys mokymo ir mokymosi procesus, ugdymo slinktis nuo poveikio paradigmos link sąveikos paradigmos dažnai nėra realizuojama praktikoje ir lieka švietimo dokumentuose (Bitinas, 2000, 2005; Bruzgelevičienė, 2008; Banevičiūtė, 2014).

Poveikio paradigmoje ugdymo centre yra mokytoja (s) ir dalykas, o mokinys (-ė) yra pasyvus, priimantis mokytojų ar kitų suaugusiųjų nurodymus, kada ir kaip veikti, kad rezultatas būtų teisingas suaugusiojo (-osios) požiūriu. Taigi taip yra formuojami paklusnūs vykdytojai (-os), neturintys kritinio ar kūrybinio mąstymo.

Sąveikos paradigma užtikrina, kad ugdymo centre būtų mokinys (-ė), mokymosi procesas vyktų per sąveiką ir bendradarbiavimą su mokytoju (-a), kurio (s) funkcija tampa konsultuoti ir padėti, konstruoti ugdymo procesą taip, kad būtų plėtojamas ir ugdomas mokinių kritinis ir kūrybinis mąstymas. 2022 metais atnaujintose bendrojo ugdymo mokyklų programose žengiamas dar platesnis žingsnis link mokinio (-ės) asmenybės ugdymo, nes išryškinamos ne dalykinės žinios ir gebėjimai, o bendrosios mokinių kompetencijos. Tarp šių kompetencijų yra ir kultūrinė bei kūrybiškumo kompetencijos, kurios turėtų būti ugdomos visuose dalykuose.

Nėra metodų, kurie būtų universaliai, siekiant įgyvendinti sąveikos paradigmą ir atskleisti kiekvieno (s) mokinio ir mokinės prigimtines galias ir ugdyti jų gebėjimus. Mokinių mokymasis priklauso nuo jų prigimtinės informacijos priėmimo ir perdavimo struktūros (pagal H. Gardnerį).

Toliau pateikiamoje lentelėje atskleidžiama, kaip skiriasi informacijos priėmimas ir raiška, pateikiami mokinių ir mokytojų veiksmų pavyzdžiai, pasiūlomi galimi metodai.

Informacijos priėmimas ir raiška / mokymosi būdai		
Kinestetinis	Vizualinis	Girdimasis
Per judesį	Per regėjimą	Per klausą
Mokiniui (-ei) reikia judėti, kad jis mąstytų	Mokiniui (-ei) reikia stebėti, skaityti, kad jis suvoktų	Mokiniui (-ei) reikia girdėti užduotis, kad jis suprastų
Mokinių veiksmai		
Nuolat juda, sukiojasi, negali ramiai nusėdėti pamokoje.	Stebi, ilgai skaito, nejuda, nenoriai įsijungia į judėjimo veiklas arba tai užtrunka.	Paklauso užduoties ir gavęs leidimą veikia. Nemėgsta skaityti.
Mokytojų stereotipiniai veiksmai		
Nerimauja, kad mokinys (-ė) trukdo kitiems susikaupti, tramdo, liepia sėstis ir ramiai sėdėti.	Nerimauja, kai yra judėjimo užduotis, liepia judėti, pyksta, kai mokinys (-ė) neįsijungia į veiklą iš karto.	Nerimauja, daug aiškina, kelis kartus perpasakoja užduotį, pateikia daug papildomos žodinės informacijos.
Mokytojų galimi veiksmai		
Sudaro galimybę mokiniui (-ei) pajudėti, net kai pamokoje tradiciškai sėdima suoluose. Pateikiant užduotį rodo ir pats veikia, mažiau kalba ir aiškina.	Leidžia mokiniui (-ei) stebėti, nereikalauja judėti, prisijungti į veiklą iš karto, laukia kelias minutes, net dienas ar mėnesius.	Paaškina žodžiu trumpai ir leidžia veikti. Leidžia mokiniui (-ei) kalbėti, užduoda klausimus, pakankamai ilgai laukia atsakymo, kol mokinys (-ė) galvoja.
Galimi metodai		
Rodyti ir veikti (šokti, groti, dainuoti, piešti, judėti) kartu.	Pateikti įvairių formų (paveikslėlių, diagramų, kino, teksto) vaizdo medžiagą.	Paaškinti žodžiu.

Efektyviausias būdas atliepti skirtingus mokinių ugdymosi poreikius – vienos pamokos metu taikyti skirtingus metodus. Taip atsiras bent vienas metodas, tinkantis konkrečiam mokiniui (-ei). Dar geriau, jei mokiniai (-ės) įgalinami pasirinkti sau patogiausius būdus mokytis. Kitas efektyvus būdas – suteikti galimybę mokiniams (-ėms) mokytis vieni kitus, t. y. dirbti grupėse ar porose.

Šią paradigmą galima susieti ir su Universalaus dizaino mokymuisi prieiga, kurioje teigiama, kad mokinių įvairovė yra natūrali, numatoma ir valdoma, o barjerai ugdymo procese pasireiškia ne mokinyje (-ėje), o ugdymo aplinkoje. Dėl to sukuriama skirtingi būdai sudominti (kodėl mokausi?), pateikti ugdymosi turinį (ko mokausi?) ir turimas žinias (kaip mokausi?).

Daugiau: Universalaus dizaino mokymuisi gairės (2022)

<p>Universalaus dizaino mokymuisi gairės</p> <p>Mokymosi sėkmės kelias kiekvienam ir kiekvienai</p>	<p>16</p> <p>Turinys</p> <table><tr><td>6.</td><td>Savokų žodynas</td><td>18</td></tr><tr><td>1.</td><td>Įtrauktis ir universalus dizaino mokymuisi sąsaja</td><td>22</td></tr><tr><td>1.1.</td><td>Įtrauktis švietimo sistemoje</td><td>23</td></tr><tr><td>1.2.</td><td>Universalus dizaino mokymuisi prieligos konstruktas</td><td>28</td></tr><tr><td>1.3.</td><td>Neurokognityvinių procesų ir ugdymo sprendimų sąsaja universalus dizaino mokymuisi prieligoje</td><td>33</td></tr><tr><td>2.</td><td>Universalus dizaino mokymuisi ir įtraukties lyderystės sąsajos</td><td>49</td></tr><tr><td>2.1.</td><td>Savikybės lygmuo įgyvendinant universalus dizaino mokymuisi prieligo</td><td>46</td></tr><tr><td>2.2.</td><td>Mokyklos lygmuo įgyvendinant universalus dizaino mokymuisi prieligo</td><td>56</td></tr><tr><td>3.</td><td>Universalus dizaino mokymuisi prieligos taikymas ugdymo procese</td><td>71</td></tr><tr><td>3.1.</td><td>Mokinių įvairovė yra natūralus reiškinys</td><td>74</td></tr><tr><td>3.2.</td><td>Ugdymo procese sutinkami barjerai ir jų įveika</td><td>88</td></tr><tr><td>3.3.</td><td>Mokiniai – besimokantys ekspertai</td><td>121</td></tr><tr><td>3.4.</td><td>Pamokos planavimas UDM prieligoje</td><td>129</td></tr></table>	6.	Savokų žodynas	18	1.	Įtrauktis ir universalus dizaino mokymuisi sąsaja	22	1.1.	Įtrauktis švietimo sistemoje	23	1.2.	Universalus dizaino mokymuisi prieligos konstruktas	28	1.3.	Neurokognityvinių procesų ir ugdymo sprendimų sąsaja universalus dizaino mokymuisi prieligoje	33	2.	Universalus dizaino mokymuisi ir įtraukties lyderystės sąsajos	49	2.1.	Savikybės lygmuo įgyvendinant universalus dizaino mokymuisi prieligo	46	2.2.	Mokyklos lygmuo įgyvendinant universalus dizaino mokymuisi prieligo	56	3.	Universalus dizaino mokymuisi prieligos taikymas ugdymo procese	71	3.1.	Mokinių įvairovė yra natūralus reiškinys	74	3.2.	Ugdymo procese sutinkami barjerai ir jų įveika	88	3.3.	Mokiniai – besimokantys ekspertai	121	3.4.	Pamokos planavimas UDM prieligoje	129	<p>17</p> <table><tr><td>4.</td><td>Mokinių pasiekimų vertinimas universalus dizaino mokymuisi prieligoje</td><td>136</td></tr><tr><td>4.1.</td><td>UDM prieligo patalankantis formuojamasis vertinimas</td><td>139</td></tr><tr><td>4.2.</td><td>Apibendrinamasis vertinimas UDM prieligoje</td><td>151</td></tr><tr><td>5.</td><td>Bebarjerė mokyklos aplinka ir ugdymo(si) priemonių įvairovė</td><td>155</td></tr><tr><td>5.1.</td><td>Fizinės aplinkos universalumas</td><td>162</td></tr><tr><td>5.2.</td><td>Priemonių universalumas</td><td>177</td></tr><tr><td>6.</td><td>Priedai</td><td>183</td></tr><tr><td>6.1.</td><td>Libertinos sąrašas</td><td>264</td></tr><tr><td>6.2.</td><td>Resursų biblioteka</td><td>267</td></tr></table>	4.	Mokinių pasiekimų vertinimas universalus dizaino mokymuisi prieligoje	136	4.1.	UDM prieligo patalankantis formuojamasis vertinimas	139	4.2.	Apibendrinamasis vertinimas UDM prieligoje	151	5.	Bebarjerė mokyklos aplinka ir ugdymo(si) priemonių įvairovė	155	5.1.	Fizinės aplinkos universalumas	162	5.2.	Priemonių universalumas	177	6.	Priedai	183	6.1.	Libertinos sąrašas	264	6.2.	Resursų biblioteka	267
6.	Savokų žodynas	18																																																																		
1.	Įtrauktis ir universalus dizaino mokymuisi sąsaja	22																																																																		
1.1.	Įtrauktis švietimo sistemoje	23																																																																		
1.2.	Universalus dizaino mokymuisi prieligos konstruktas	28																																																																		
1.3.	Neurokognityvinių procesų ir ugdymo sprendimų sąsaja universalus dizaino mokymuisi prieligoje	33																																																																		
2.	Universalus dizaino mokymuisi ir įtraukties lyderystės sąsajos	49																																																																		
2.1.	Savikybės lygmuo įgyvendinant universalus dizaino mokymuisi prieligo	46																																																																		
2.2.	Mokyklos lygmuo įgyvendinant universalus dizaino mokymuisi prieligo	56																																																																		
3.	Universalus dizaino mokymuisi prieligos taikymas ugdymo procese	71																																																																		
3.1.	Mokinių įvairovė yra natūralus reiškinys	74																																																																		
3.2.	Ugdymo procese sutinkami barjerai ir jų įveika	88																																																																		
3.3.	Mokiniai – besimokantys ekspertai	121																																																																		
3.4.	Pamokos planavimas UDM prieligoje	129																																																																		
4.	Mokinių pasiekimų vertinimas universalus dizaino mokymuisi prieligoje	136																																																																		
4.1.	UDM prieligo patalankantis formuojamasis vertinimas	139																																																																		
4.2.	Apibendrinamasis vertinimas UDM prieligoje	151																																																																		
5.	Bebarjerė mokyklos aplinka ir ugdymo(si) priemonių įvairovė	155																																																																		
5.1.	Fizinės aplinkos universalumas	162																																																																		
5.2.	Priemonių universalumas	177																																																																		
6.	Priedai	183																																																																		
6.1.	Libertinos sąrašas	264																																																																		
6.2.	Resursų biblioteka	267																																																																		

Barjerų įveika – skirtingos komunikacijos formos

Kinestetinis komunikavimas yra svarbus komunikacijos būdas, kuriam reikalinga pažinti mokinio (-ės) kūno sudėjimo, judėjimo ir mąstymo savitumus. Kinestetinis komunikavimas, t. y. komunikavimas per judesį, yra prigimtinis žmogaus bendravimo būdas, kuris silpnėja, žmogui mokantis kalbėti ir komunikuoti žodžiais, t. y. pereinant į verbalinį komunikavimą. Tačiau žmonėms, turintiems tam tikrų individualių poreikių, kylančių dėl negalios, bendravimo per judesį svarba itin išryškėja. Todėl siekiant visus asmenis, nepaisant negalios, įtraukti į visuomenės gyvenimą ir išlaikyti kaip visaverčius visuomenės narius (-es), svarbu išmokti suprasti ir naudoti neverbalinę kalbą bei kinestetinio komunikavimo būdus: tiek kasdieniame gyvenime, buitinėje aplinkoje, tiek ir kultūrinėje, meninėje, švietimo aplinkoje.

Tam, kad galėtume išmokti suprasti ir tikslingai naudoti kūno kalbą švietimo ir kultūros procesuose, pirmiausia turime suprasti žmonių kūnų poreikius. Visų žmonių kūnai yra skirtingi, o tai daro įtaką ir judėjimo būdams. Dirbant su negalia turinčiais žmonėmis, kartais svarbu atsižvelgti į jų kūno sandarą ir judesių amplitudę. Pavyzdžiui, žmonės, turintys cerebrinį paralyžių, juda skirtingai nuo jo neturinčių, bet tai nereiškia, kad judėti negali. Įtraukaus ugdymo procese nereikėtų šių mokinių judesių koreguoti, taip pat nereikėtų jų visiškai atleisti nuo judesio, fizinio ugdymo veiklų. Mokytojų vaidmuo – padėti atskleisti skirtingus judesio būdus ir galimybes, įtraukti visus mokinius (-es) į judesio reikalaujančias veiklas. Todėl svarbu pateikti tokias užduotis, kurios nebūtų nukreiptos į konkrečių judesių atkartojimą, o atlieptų kiekvieno (s) poreikius ir leistų atskleisti judesio galimybes.

Svarbu pabrėžti, kad judėjimą veikia ne vien fizinės savybės, bet ir kognityviniai, sensoriniai procesai. Kai kurių judesių žmonės negali visiškai kontroliuoti, dalis mūsų judėjimo vyksta nesąmoningai, pavyzdžiui, judesiai, susiję su sensoriniais poreikiais, tarp jų – savireguliacinio tipo judesiai (angl. Self-regulatory behaviour, stimming).

Savireguliacinio tipo judesiai būdingi mums visiems, ypač kai jaučiame stresą, ir pasireiškia pasikartojančiais judesiais (pavyzdžiui, liečiame savo plaukus, judiname koją ar pan.): taip kūnas tvarkosi su sensoriniais, emociniais ir kitais iššūkiais.

Autizmo spektro sutrikimų turinčių žmonių savireguliaciniai judesiai dažnai labiau pastebimi, bet kyla iš to paties savireguliacinio poreikio. Skirtingų žmonių skirtingą poreikį judėti labai svarbu suprasti tam, kad būtų galima jį atliepti ir panaudoti meniniame ir ugdymo procese. Svarbu nebausti už judesį, bet nukreipti poreikį judėti taip, kad jis pasitarnautų proceso eigai ir tikslams.

Šokis yra puiki priemonė vaikams save pažinti ir išreikšti per judesį. Svarbu įsivertinti, kad mokiniams (-ėms), kurie bendrauja neverbaliai, reikalingas kitoks, nei verbaliai bendraujantiems vaikams, šokio raiškos kontekstas. Įprastos raidos mokiniams, neturintiems specialiųjų mokymosi poreikių, šokio ugdymo procesą sudaro trys pagrindinės šokio dalyko sritys pagal

bendrasias programas (2022), o mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, kartais pakaktų, kad šokio ugdymo turinys apimtų vieną sritį, t. y. šokio raiškos sritį, kurią savo ruožtu sudaro du pagrindiniai procesai: šokio atlikimas ir šokio kūryba.

Birutė Banevičiūtė dalijasi, kad sėkmingam įtraukiam procesui svarbu kolegų (-ių) pasitikėjimas ir parama bei galimybė sukurti naujų praktikų, pakeisti sau jau įprastus darbo metodus, eksperimentuoti:

„2016 m. pirmą kartą susitikau su Vilniaus Šilo ugdymo centro (tuo metu vadinosi specialioji mokykla) komanda. Tuometinė mokyklos direktorė Egidija Urbanavičienė tikėjo mūsų šokio teatro „Dansema“ komanda ir palaikė tuo metu mano sukurtą šokio patirties ugdymo modelį, kai mokiniai nėra mokomi konkrečių šokių (pavyzdžiui, valsų, polkos ar pan.), o kartu su profesionaliais šokėjais (-omis)

improvizuoja duotomis idėjomis, temomis. Tą modelį sukūriau dirbdama su neurotipiniais vaikais įvairiose Vilniaus mokyklose, darželiuose, taip pat ir užsienyje trumpalaikių projektų metu. Tačiau tai buvo pirmas kartas, kai tą modelį buvau pakviesta pritaikyti vaikų su negalia poreikiams.

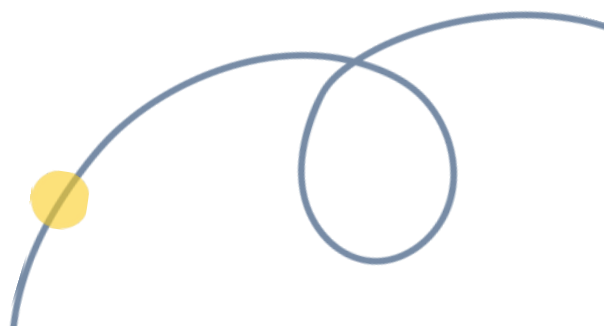
Pirmųjų užsiėmimų metu pastebėjau, kad mokytojai (-os) kelis kartus pakartodavo mano jau pasakytus žodžius, lyg jų pasakymas kitaip nei mano paveiktų mokinius (-es). Aš labai mažai kalbu pamokų metu ir stengiuosi visą reikalingą žodinę informaciją pateikti

trumpais sakiniais ir susitelkti į veiksmą, nes per didelis kiekis žodinės informacijos sutrikdo mokinius (-es), kuriems ir taip yra sunkiau suvokti žodinį tekstą. Svarbiausias metodinis aspektas, kurį jau buvau atradusi – veikti kartu su mokiniiais (-ėmis). Ne rodyti jiems ir laukti, kad jie pakartotų identiška, ką parodžiau, o kartu šokti, kad jie nelygintų savęs su manimi, o jaustų mano buvimą ir bendrą veiksmą.“

Kūrybinio šokio užsiėmimo / pamokos organizavimas

Mokymosi turinys	Metodai	
	Neurotipiniams vaikams	Neuroįvairove pasiūžyminčiai vaikų grupei
Šokio elementų (erdvės, laiko, energijos) pažinimas	Žodžiu paaiškinama, kas yra šokio elementai, pažiūrimi vaizdo įrašai, kuriuose matoma šokio elementų raiška. Mokiniai (-ės) aptaria, ką matė, kaip suprato.	Atliekant judesius trumpai įvardinama, kas yra atliekama (pavyzdžiui, šokame aukštai pasistiebę, sukamės greitai, šliaužiame lėtai ir pan.).
Šokio elementų (erdvės, laiko, energijos) raiška	Teikiamos improvizacinės kūrybinės užduotys, kurias mokiniai (-ės) atlieka po vieną, porose ar grupėse po keturis.	Mokytoja (s) improvizuoja kartu su mokiniais (-ėmis), po vieną išsidėstę padrikai erdvėje. Nereikalaujama sustoti į „gražų“ ratą ar tiesią liniją.
Judesių sekos atlikimas	Mokomasi abstrakčių ir įvairių šokio žanrų (folkloro, pramoginių, šiuolaikinio ir kt.) judesių, kuriuos mokiniai (-ės) atlieka porose ar grupėje. Mokymasis gali vykti įvairiais būdais: mokytojui (-ai) kartu šokant, mokiniams (-ėms) kartojant po mokytojo (s) parodymo ir kt.	Mokomasi abstrakčių, jokiam šokio žanrui nepriklausančių judesių sekų, ne ilgesnių nei 3–4 judesiai (pavyzdžiui, apsisukti aplink save ir pakelti rankas aukštyn, atsitūpti ir pašokti į viršų). Mokymasis vyksta mokytojui (-ai) kartu su vaikais šokant.
Judesių sekos kūrimas	Teikiamos improvizacinės ir komponavimo užduotys, kurias mokiniai (-ės) atlieka po vieną, porose ar grupėse pagal duotą temą ar savo pačių idėją.	Teikiamos improvizacinės užduotys, mokytojui (-ai) kartu su vaikais šokant duota tema.

Papildydama pasidalytą metodiką, Giedrė Subotinaite dalijasi, kad ji įvertina mokinių grupės poreikius ir pagal tai pritaiko ugdymo turinį ir jo pateikimo formą bei eiliškumą. Efektyviai komunikacijai itin svarbu ritualai, žymintys ugdymo proceso pradžia, pabaigą ir kitaip leidžiantys sutelkti dėmesį bei vėliau jį atpalaiduoti:

„Mokydama neurotipinius vaikus, su jais visų pirma aptariu pagrindinius šokio elementus, vėliau jie (jos) atlieka įvairias kūrybines užduotis, skirtas kiekvieno elemento raiškai. Tačiau verbaliai savęs neišreiškiantiems mokiniams (-ėms) aš negaliu iš pradžių paaiškinti, o paskui leisti judėti ir tuos elementus reikšti pagal mano paaiškinimus. Todėl su neuroįvairove pasižyminčiais ar negalią

turinčiais vaikais mes visi kartu, jau judėdami patiriame ir stebime, kaip yra šokama lėtai, greitai, atsistojus, atsigulus, plaukiančiais ar kampuotais judesiais. Procesas tampa instrukcijos, mokymo dalimi. Mes nesimokome konkrečių šokių žingsnių, o naudojame kasdienius judesius, tokius kaip

ėjimas, bėgimas, sustojimas, pašokimas, sukimasis, ropojimas, vertimasis ant žemės, lingavimas ir pan. Muziką parenku klasikine, instrumentine, atmosferine arba kuriame ją patys su barškučiais, plojimais, kūno perkusija.

Aiškliai pamokos pradžia aš sugalvoju ritualą, kurį kartoju kiekvieną pamoką: pradedame nuo pasisveikinimo per judesį, kartais žodžiu, tada naudoju tą patį muzikinį kūrinį ir kūno apšilimo pratimus. Per maždaug mėnesį kartojimo, mokiniai (-ės) atpažįsta ir suvokia, kad tam tikras judesys žymi šokio užsiėmimo pradžią, ir susirenka aplink mane, nors aš neduodu jiems (joms) jokių verbalinių instrukcijų. Tą patį metodą panaudoju ir pamokos pabaigoje: parenku ramų muzikinį kūrinį, atliekame savimasažą – kūno trynimą delnais, plekšnojimą per įvairias kūno dalis, paplojame padėkodami sau ir mokytojams (-ojoms). Priešingai nei kiti mokytojai (-ojos), aš nesakau, kad jau baigiam pamoką, ir nerodau informacinių kortelių. Laikui bėgant visi mokiniai (-ės) įpranta, kad tai yra paskutinis pamokos šokis, ir tie (tos), kurie būna labai įsijautę pamokos eigoje, šiuo atveju labai ramiai priima, kad tai pamokos pabaiga. Gali atrodyti, kad tie patys muzikos kūriniai pamokos pradžioje ir pabaigoje gali vaikams atsibosti, bet iš tiesų tai sukuria saugumą ir atpažinimo jausmą, pasitikėjimą savimi ir manimi.“

Susipažinimas ir bendravimas

Kartais vaikai, tarp jų ir turintys negalią, laikosi didelio atstumo ir slepiasi nuo ugdymo proceso. Tokiu atveju svarbu duoti laiko. Nereikėtų versti mokinių dalyvauti procese, svarbu pirmiausia sukurti pasitikėjimą, leidžiant būti procese įvairiais būdais, ir taip po truputį įtraukti. Su laiku atstumas tarp mokinių mažėja, nors kartais tai gali užtrukti ir apie 2–3 mėnesius.

Šokio pamokose gali būti mokinių, kurie (-os) tik stebi užsiėmimus, bet patys nedalyvauja dėl įvairių priežasčių. Būna, kad pamokose mokytoja (s) šoka viena (s). Tačiau yra įrodyta, kad ne tik šokant, bet ir stebint šokį mažėja nerimas, neigiamos emocijos, baimės pojūtis. Tai vadinama kinestetine empatija – mokslininkų (-ių) nustatyta, kad kai žmogus stebi judesius, aktyvuojami vadinamieji „veidrodiniai neuronai“ ir stebintųjų kūnuose vyksta mikro judesiai.

Siekiant įtraukti į judesio veiklas įvairius mokinius (-es), įskaitant turinčius negalią, gali praversti veiklos, paremtos ritminga muzika, sukimosi, lūgavimo judesiais. Kartais paranku pasitelkti įvairių gyvūnų, gamtos reiškinių, stichijų vaizdavimą. Verta

išbandyti judėjimą su įvairiomis priemonėmis (kaspinais, skarelėmis, perkusiniais kiaušiniiais, parašiotais, kamuoliukais, lankais).

Giedrė Subotinaite, reflektuodama savo praktikas ir patirtis, pabrėžia, koks svarbus dirbant įtraukiame šokio ugdyme yra lankstus procesas ir lankstūs lūkesčiai bei abipusio ryšio kūrimas:

„Kai pradėjau dirbti šokio mokytoja Vilniaus Šilo ugdymo centre, turėjau daug žinių ir ilgalaikės praktinės patirties, kaip dirbti su neurotipiniais vaikais. Todėl turėjau lūkesčių, kad mano metodai, planai, pamokos struktūra, profesionalumas pasitarnaus dirbant su neuroįvairovę ir įvairias negalias turinčiais mokiniais (-ėmis). Čia [pirmiausia] patyriau nusivylimą ir didžiulį nepasitikėjimą savimi, nes mokiniai (-ės) nešoko su manimi, neprisijungė

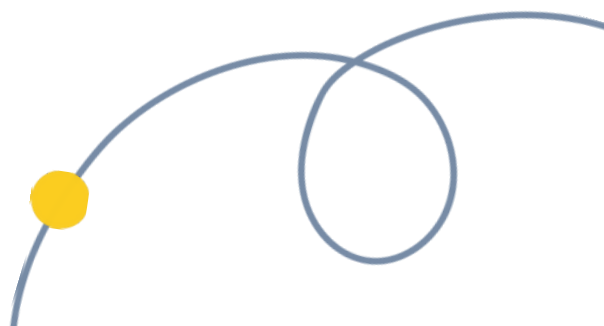
prie mano siūlomų idėjų, bėgiojo aplink, sėdėjo nosisukę į mane nugara, domėjosi dalykais už lango arba salėje esančiais objektais. Kadangi tai buvo kūrybinis šokio projektas, mes turėjome tikslą su mokiniais (-ėmis) sukurti šokio spektaklį, kuriame jie (jos) dalyvavo kaip lygiaverčiai šokėjai (-os) su mumis, profesionalais (-ėmis). Būtent šiame procese kartu su jais aš mokiausi visai kitokio priėjimo, bendravimo, buvimo ir šokimo kartu. Turėjau visiškai atmesti savo įsivaizdavimą, kaip turi būti, nes kiekvienas susitikimas būdavo skirtingas. Todėl kai buvau pakviesta dirbti jau kaip neformaliojo ugdymo mokytoja, mano lūkesčiai sumažėjo. Lūkestis liko tik kaip pamokos idėja, forma ar kryptis, kur aš esu laisva spontaniškai keisti pamokos turinį. Man labai svarbu pirmiausia užmegzti ryšį su mokiniu (-e) ir tą ryšį auginti ir stiprinti. Su kiekvienu mokiniu (-e) procesas tapo labai individualus ir unikalus.“

Giedrė Subotinaite pratęsia apie asmeninio ryšio kūrimo svarbą įtraukiam ugdymo procesui:

„Pradėdama dirbti su nauja klase, išsiaiškinu kiekvieno mokinio fizines ir psichosocialines galimybes, emocines reikmes. Juk ne visi poreikiai yra matomi akivaizdžiai iš karto. Žinodama mokinio (-ės) asmenines aplinkybes, aš lengviau galiu susiplanuoti pamokos struktūrą, eigą, parinkti metodus ir mokomąją medžiagą bei būti pasiruošusi, jei netikėtai ištiktų krizinė situacija

ar reiktų papildomos pagalbos. Praktiškai žinau kiekvieno mokinio (-ės) fizines galimybes: kas gali bėgti, šokinėti, atsigulti ant žemės, pakelti rankas, išlaikyti pusiausvyrą. Tai padeda surasti tvarių kūrybinių sprendimų, kurie padėtų visiems mokiniams (-ėms) visavertiškai dalyvauti veikloje ir mėgautis judesiu.“

Giedrė Subotinaite dalinasi:

„Įdomus pastebėjimas, kad kai kurie vaikai atkartoja mano šoktus judesius daug vėliau, nors atrodo, kad jie nestebėjo ir net nežiūrėjo į mane. Dar pastebėjau, kad šokdami su priemonėmis mokiniai (-ės) labiau įsitraukia, atsipalaiduoja, nes rankose kažką laiko, kas jiems padeda jausti mažiau nerimo, suteikia saugumo, ir šokti pradeda net tie (tos), kurie niekada neįsitraukdavo. [...] Turėjau ypatingą patirtį, kai viena mokinė mane stebėjo apie pusmetį, nieko niekad nešokdavo, o vieną dieną atsistojo ir šoko mano rodytus judesius. Tokie momentai paneigia visus stereotipus apie negalią: jei yra suteikiama pakankamai laiko ir erdvės mokinių sprendimams, jie (jos) į judesį sureaguoja, nes nejaučia spaudimo, kad turi čia ir dabar paklusti nurodymams. Dėl to mokytojams (-ojoms) nereikia turėti išankstinių lūkesčių, stereotipinių nusistatymų apie kito žmogaus galias ir negalias, o reikia daug kantrybės, pasišventimo ir atvirumo.“

Filosofijos mokslų daktarė Jurga Jonutyte ir Giedrė Šmitienė, kurios tyrinėja negalios filosofiją, savo knygoje aptaria žmonių su negalia pasiekimus pabrėžiančius reportažus, kuriuose žmogus vaizduojama (s) kaip „nugalintis save“, „įveikiantis negalią“ (Jonutyte, Šmitienė, 2021). Toks žmonių su negalia vaizdavimas nerekomenduotinas, nes parodo itin žemus lūkesčius žmonių su negalia atžvilgiu: vien dėl to, kad daro kasdienius dalykus, žmogus su negalia neturėtų būti vadinama (s) „superherojumi“. Todėl nereikėtų ir mokinių su negalia pasiekimų dramatinizuoti, paversti sensacija, pernelyg sureikšminti ar sakyti, kad ji (s) „įveikė“ savo negalią. Negalios nereikia „įveikti“ ar „nugalėti“ – ji yra žmonių su negalia gyvenimo dalis. Verčiau nenuvertinkime mokinių su negalia potencialo ir ieškokime kiekvieno (s) stiprybių ir skirtingų ūgties, išraiškos galimybių.

Erdvės ir laiko suteikimas

Dirbant su individualių poreikių turinčiais mokiniais (-ėmis) paranku remtis Birutės Banevičiūtės šokio ugdymo struktūra ir siūlomais metodais, tinkamais plėtoti ankstyvojo amžiaus vaikų šokio patirtį. Metodai yra pagrįsti mokliškai ir praktiškai. Vedant šokio užsiėmimus vaikams su negalia, aktualios rekomendacijos: sukurti saugią, mokinį palaikančią fizinę ir emocinę erdvę bei suteikti jam pakankamai laiko, kad ji (s) suvoktų siūlomas užduotis ir idėjas.

Organizuojant judesio užsiėmimus, svarbu įsivertinti fizinę erdvę:

- Kokie klasėje esantys objektai iš tiesų reikalingi ir pagalbūs ugdymo procesui? Galbūt kažkokių objektų trūksta? Galbūt kažkokių objektų yra per daug?
- Gal svarbu atskirti, suskirstyti erdves, o gal kaip tik – kurti erdvės vientisumą?
- Kaip dar galėtume išnaudoti visos mokyklos erdves judesio praktikoms?

Daugiau patarimų apie ugdymo erdvės organizavimą galite rasti [Universalaus dizaino mokymuisi gairėse](#) (2022)

Tinklaidėje minimas filmas:

„[Kodėl taip mėgstu šokinėti](#)“, rež. R. Rothwell, dokumentinis, Jungtinė Karalystė, 2020

Daugiau pranešimų įtraukiojo ir kultūrinio ugdymo sankirtoje rasite renginio „[Kultūra įtraukčiai ir įtrauktis mokykloje](#)“ įrašė.

TŪM Tūkstantmečio
mokyklų
programa

 Finansuoja
Europos Sąjunga
NextGenerationEU

 NAUJOS KARTOS
LIETUVA

esfa EUROPOS
SOCIALINIO
FONDO
AGENTŪRA

 **ŠVIETIMO,
MOKSLO IR SPORTO
MINISTERIJA**

Šaltiniai

1. Banevičiūtė, B. (2014). Šokio didaktika: paradigminės kaitos kontekstas ir turinys. Ugdymo paradigimų iššūkiai didaktikai. Sud. R. Bruzgelevičienė. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 2014. P. 389–426
2. Bitinas, B. (2000). Ugdymo filosofija. Vilnius: Enciklopedija.
3. Bitinas, B. (2005). Edukologijos mokslas ugdymo paradigimų sankirtoje. Pedagogika: mokslo darbai, 79, 5–10.
4. Bruzgelevičienė, R. (2008). Ugdymo paradigimų kaitos permanentiškumo problema: teorija – praktinė veikla – mokytojų rengimas. Mokytojų ugdymas, 10, 74–90.
5. Bruzgelevičienė, R., Žadeikaitė, L. (2008). Ugdymo paradigimų kaita XX–XXI a. sandūroje – unikalus Lietuvos švietimo istorijos reiškinys. Pedagogika: mokslo darbai, 89, 18–28.
6. Gardner, H. (1993). Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. New York: Basic Books of Harper Collins Publishers.
7. Jonutytė, J., Šmitienė, G. (2021). Gyvatės kojos. Negalios samprata gyvenimo pasakojimuose. Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Pokalbyje minimi straipsniai:

<https://nara.lt/lt/articles-lt/ne-visi-mes-autistiski-ir-su-adhd>

<https://nara.lt/lt/articles-lt/autizmas-kaip-mitas>